

KOHTUMÄÄRUS

Kohus	Harju Maakohus, Tallinna kohtumaja
Kohtunik	Merit Helm
Määruse tegemise aeg ja koht	22. september 2021.a, Tallinn
Tsiviilasja number	2-21-4217
Tsiviilasi	X taotlus eeltõendamismenetluse algatamiseks
Menetlusosalised ja nende esindajad	Avaldaja: X Avaldaja esindajad: /.../
Menetlustoiming	Avalduse menetluse võtmisest keeldumine
Menetlustoimingu tegemise viis	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

1. Keelduda X-i avalduse alusel eeltõendamismenetluse algatamisest.
2. Tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks menetlusnormide andmata jätmise füüsilise isiku tuvastamist võimaldavate isikuandmete välja nõudmiseks tsiviilkohtumenetluses kostja isiku tuvastamise eesmärgil.
3. Edastada käesolev määrus Riigikohtule põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse algatamiseks.
4. /.../.

Edasikaebamise kord ja tähtaeg

Määruse peale võib esitada määruskaebuse Tallinna Ringkonnakohtule Harju Maakohtu Tallinna kohtumaja kaudu 15 päeva jooksul Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud lahendi kuulutamisest arvates (TsMS § 632 lg 2).

AVALDUSE SISU

1. X (avaldaja) esitas Harju Maakohtule eeltõendamismenetluse avalduse, milles palus kohtul kohustada Facebook Ireland Ltd-d esitama kohtule kostja IP-aadressi ja IP-aadressi kasutsaja kohta vähemalt isiku nimi, sünniaeg, aadress, e-post ning telefon ja kliendi seadme mac aadress, seadme operatsioonisüsteem ja veebilehitseja (sh veebilehitseja versioon).

2. Avalduse asjaolude kohaselt avastas avaldaja 2021. aasta alguses, et Y (/.../) nimeline isik avaldas Facebooki grupi /.../ konto seinal avaldaja kohta viimase au teotavaid väiteid, /.../.

3. Avaldaja selgitab, et postituse avaldanud isiku tegevus negatiivse postituse avaldamisel on õigusvastane ning ta soovib esitada kommentaaride avaldaja vastu hagi rikkumisest hoidumiseks, ebaõigete andmete ümberlükkamiseks ja mittevarelise kahju hüvitamiseks.

4. Avaldaja soovib esitada hagi postituse avaldanud isiku vastu, kuid tal puudub ligipääs potentsiaalse kostja andmetele (õige nimi, sünniaeg, aadress, e-posti aadress) ning võimalus iseseisvalt andmete kogumiseks, sest Facebook ei väljasta neid (üldtuntud asjaolu). Veebilehe domeen facebook.com kuulub Facebook Ireland Ltd-le (aadress 4 Grand Canal Square, Grand Canal Harbour, Dublin 2, Dublin, D02x525, Ireland; e-posti aadress support@fb.com). Seega on Facebook Ireland Ltd isik, kellel on need andmed olemas. Kuivõrd avaldajale ei ole ebaõiged väiteid avaldanud isiku andmed hagiavalduse esitamiseks teada, taotleb avaldaja kohtult eeltõendamismenetluse kaudu Facebook Ireland Ltd-lt kostja vastavate andmete väljanõudmist.

MENETLUSE KÄIK

5. 25.03.2021 määrusega keeldus Harju Maakohus avalduse menetlusse võtmisest. Kohus leidis, et eeltõendamismenetluse sätted, millele avaldaja tugineb, ei võimalda kostja tuvastamise menetlust läbi viia. Kohus oli seisukohal, et seda ei võimalda ka ükski muu seaduses sätestatud alus (menetlusnorm puudub). Avaldaja esitas Tallinna Ringkonnakohtule määruskaebuse, milles palus Harju Maakohtu 25.03.2021 määrus tühistada.

6. 14.05.2021 määrusega rahuldab ringkonnakohus määruskaebuse ja tühistas maakohtu määruse. Ringkonnakohus saatis taotluse tagasi maakohtule menetlusse võtmise otsustamiseks.

KOHTUMÄÄRUSE PÕHJENDUSED

7. Andmed, mille kogumist avaldaja kohtult soovib, on isikuandmed ja nende kogumine ning edastamine on isikuandmete töötlemine. Kohus leiab, et füüsilise isiku identifitseerimist võimaldavate isikuandmete kogumisel ja väljaandmisel kolmandale isikule (antud juhul avaldaja) tuleb arvestada isikuandmete kaitset puudutavate regulatsioonidega.

8. Avaldaja nõuab kohtu kaudu andmeid, mis võimaldaksid füüsilise isiku tuvastamist. Kohus märgib, et füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel on põhiõigus (Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 8 lg 1, Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 16 lg 1, Eesti Vabariigi Põhiseadus § 26). Isikuandmete töötlemiseks ning isikuandmete vaba liikumise tagamiseks Euroopa Liidus sätestab füüsiliste isikute põhiõiguste ja -vabaduste, eriti nende isikuandmete kaitseks üldised normid ja põhimõtted Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2016/679 (isikuandmete kaitse üldmäärus).

9. Isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 5 p 1 a) kohaselt tuleb isikuandmete töötlemisel tagada, et töötlemine on seaduslik, õiglane ja andmesubjektile läbipaistev. Punkt 1 b) kohaselt kogutakse isikuandmeid täpselt ja selgelt kindlaksmääratud ning õiguspärastel eesmärkidel ning neid ei töödelda hiljem viisil, mis on nende eesmärkidega vastuolus. Isikuandmete kaitse üldmääruse preambula punkti 39 kohaselt peaks isikuandmete igasugune töötlemine olema seaduslik ja õiglane. Isikuandmeid tuleks töödelda vaid juhul, kui nende töötlemise eesmärki ei ole mõistlikult võimalik saavutada muude vahendite abil. Isikuandmete töötlemise seaduslikkust täpsustab artikkel 6, mille lg 1 punkti f kohaselt on isikuandmete töötlemine seaduslik muuhulgas juhul, kui see on vajalik vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral, välja arvatud juhul, kui sellise huvi kaaluvad üles

andmesubjekti huvid või põhiõigused ja -vabadused, mille nimel tuleb kaitsta isikuandmeid, eriti juhul kui andmesubjekt on laps.

10. Isikuandmete kaitse üldmääruse kohaselt on ka pärast määruse jõustumist asjakohased eesmärgid ja põhimõtted, mis on sätestatud direktiivis 95/46/EÜ, mis tunnistati kehtetuks isikuandmete kaitse üldmäärusega (artikkel 94). Direktiivi artikkel 7 punkt f nägi ette, et isikuandmeid võib töödelda juhul, kui see on vajalik vastutava töötleja või andmeid saava kolmanda isiku või kolmandate isikute õigustatud huvide elluviimiseks, kui selliseid huve ei kaalu üles artikli 1 lõike 1 kohaselt kaitstavate andmesubjekti põhiõiguste ja -vabadustega seotud huvid. Viidatud säte nägi seega ette isikuandmete töötlemise sarnastel eesmärkidel, nagu isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 6 lg 1 p f. Euroopa Kohus märkis 29.07.2019 kohtuasja C-40/17 (Fashion ID GmbH & Co.KG versus Verbraucherzentrale NRW eV.) punktis 55, et direktiivi artiklis 7 on ette nähtud ammendav ja piirav loetelu juhtudest, kui isikuandmete töötlemist võib pidada õiguspäraseks, ning et liikmesriigid ei või lisada sellele artiklile uusi isikuandmete töötlemist õigustavaid põhimõtteid ega kehtestada täiendavaid nõudeid, mis muudaksid selles artiklis ette nähtud kuuest kriteeriumist mõne ulatust. Otsuse punkti 95 kohaselt on artikli 7 punktis f ette nähtud kolm kumulatiivset tingimust, mille täitmisel on isikuandmete töötlemine õiguspärane, st esiteks kui vastutaval töötlejal või andmeid saaval kolmandal isikul on õigustatud huvi, teiseks kui isikuandmete töötlemine on vajalik õigustatud huvi teostamiseks ja kolmandaks tingimusel, et selliseid huve ei kaalu üles kaitstava andmesubjekti põhiõigused ja -vabadused. Kohtuasjas C-13/16 (Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvalde versus Rīgas pašvaldības SIA "Rīgas satiksme") leidis Euroopa Kohus, et direktiivi artikli 7 punkti f tuleb tõlgendada nii, et selles ei ole kehtestatud kohustust avalikustada kolmandale isikule isikuandmeid, mis võimaldavad kolmandal isikul esitada tsiviilkohtusse nõude kahju hüvitamiseks, mille tekitab andmekaitsesubjekt. Direktiivi artikli 7 punktiga f ei ole siiski vastuolus see, kui andmed avalikustatakse riigisisese õiguse alusel.

11. Isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 6 lg 1 teise lause kohaselt ei kohaldata artikkel 6 lg 1 p f, kui isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus oma ülesannete täitmisel. Olukorras, kus isikuandmeid töötleb avaliku sektori asutus oma ülesannete täitmisel (antud juhul kohus), kohaldatakse artikkel 6 lg 1 punkti e, mille kohaselt on isikuandmete töötlemine seaduslik, kui see on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks. Artikkel 6 lg 3 kohaselt kehtestatakse punktis e osutatud isikuandmete töötlemise alus liidu õigusega või liikmesriigi õigusega. Määruse preambula punkti 45 kohaselt peaks liidu või liikmesriigi õigusaktis olema kindlaks määratud ka isikuandmete töötlemise eesmärk. Seega võiks isikuandmete töötlemine kohtu poolt avaldaja taotletud eesmärgil olla iseenesest lubatav, kui avaldajal on andmete teadasaamise vastu õigustatud huvi, mis kaalub üles andmesubjekti õigused ja andmete töötlemiseks kohtu poolt on riigisiseses õiguses sätestatud alus ja kord.

12. Isikuandmete kaitse üldmääruse rakendamise normid sätestab siseriiklikus õiguses isikuandmete kaitse seadus (IKS § 1 lg 2 p 1). IKS § 14 p 1 kohaselt tuleb isikuandmete töötlemisel järgida seaduslikkuse ja õigluse põhimõtet, s.t isikuandmeid töödeldakse seaduslikult ja õiglaselt. Isikuandmete töötlemise seaduslikkuse põhimõtet täpsustab IKS § 15, mille kohaselt võib õiguskaitseasutus isikuandmeid töödelda seaduse alusel, kui nende töötlemine on vajalik süüteo tõkestamise, avastamise või menetlemise või karistuse täideviimise eesmärgist tuleneva ülesande täitmiseks. Isikuandmete töötlemist tsiviilõiguslikel eesmärkidel isikuandmete kaitse seadus ei täpsusta.

13. Peale seda, kui kohus nõuab andmed välja au teotava väite või hinnangu avaldanud portaalist, võib vajalik olla ka andmete nõudmine sideettevõtjalt. Sideettevõtjalt andmete nõudmise võimaluse näeb ette elektroonilise side seadus (ESS). ESS § 101 lg 1 kohaselt peab sideettevõtja tagama sidevõrgu turvalisuse ning mitte võimaldama kolmandatel isikutel

pääseda ilma seadusliku aluseta ligi talle sideteenuse osutamise käigus teatavaks saanud andmetele kliendi ja teiste isikute kohta. ESS § 111¹ lg 11 p 5 järgi edastatakse lõigete 2 ja 3 nimetatud andmeid (nt kommentaari autori IP-aadress, nimi, isikukood ja aadress) tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt kohtule. ESS § 114¹ täpsustab, et sideettevõtja peab esitama kohtule tema kirjaliku üksikpäringu alusel tõe tuvastamiseks tsiviilkohtumenetluse seadustikus ettenähtud alustel ja korras ning kohtu määratud tähtjaks olemasolevat teavet, mis on nimetatud § 111¹ lg 2 ja 3. Tsiviilkohtumenetluse seadustikus ei ole aga ette nähtud alust ja korda andmete väljanõudmiseks avaldaja taotletud eesmärgil, s.o kostja isiku väljaselgitamiseks.

14. Senises kohtupraktikas on kostja isiku kindlaks tegemist võimaldavaid andmeid kogutud tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 244 alusel eeltõendamismenetluses. Kohtu hinnangul ei ole aga võimalik antud sätte alusel selliseid andmeid koguda. TsMS § 244 lg 1 kohaselt võib kohus poole taotlusel kohtumenetluse ajal või mõjuval põhjusel enne menetluse algatamist määrusega korraldada eeltõendamismenetluse, kui vastaspool sellega nõustub või kui võib eeldada, et tõendid võivad kaduma minna või nende kasutamine võib raskeneda. Kohus algatab isiku taotlusel eeltõendamismenetluse tõendite tagamiseks ka siis, kui isik põhistab, et tema autoriõigusi, autoriõigustega kaasnevaid õigusi või tööstusomandiõigusi on rikutud või on olemas nende rikkumise oht. TsMS § 244 lg 3 kohaselt kui menetlus ei ole alanud, võib isik taotleda kohtult eeltõendamismenetluses ekspertiisi määramist ka siis, kui tal on õiguslik huvi, et tuvastataks: 1) isiku seisund või eseme seisund või väärtus; 2) kahju või eseme puuduse põhjus; 3) kahju või eseme puuduse kõrvaldamiseks vajalikud kulud või abinõud. Eeltõendamismenetluse eesmärgiks on seega eelkõige tõendite tagamine ja kogumine.

15. Avaldaja eesmärk eeltõendamismenetluse algatamiseks on kommentaaride autori(te) tuvastamine. Kostja isiku kindlakstelemisele suunatud avaldus ei ole taotlus tõendite kogumiseks eeltõendamismenetluses vastavalt TsMS 26. peatükis sätestatule. Samuti ei ole täidetud TsMS §-s 244 sätestatud spetsiifilised eeldused, mis seonduvad tõendite kogumisega. Avaldaja eesmärk ei ole tõendite kogumine asja sisu osas, mis on TsMS § 244 mõtte, vaid kostja tuvastamine. Kohtu hinnangul puudub Eesti õiguskorras täna õiguslik alus selliste andmete väljanõudmiseks nende valdajalt avaldaja taotletud eesmärgil. Eeltoodust tulenevalt ei ole avaldust võimalik rahuldada ühelgi õiguslikul alusel ja avalduse menetlemisest tuleb keelduda.

16. Avaldaja poolt algatatud menetluse eesmärk ei ole koguda andmeid kohtu jaoks. Avaldaja soovib, et kohus koguks isikuandmed, andmaks need üle avaldajale (edasisele töötlejale), et tema saaks neid kasutada. Euroopa Kohtu praktikas enne isikuandmete kaitse üldmäärust kehtinud direktiivi alusel oli selliseks isikuandmete töötlemise õiguslikuks aluseks andmesaaja poolt „õigustatud huvi“ olemasolu. Samad põhimõtted on sätestatud isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lg 1 p-s f.

17. Euroopa Kohus on isikuandmete kohtuliku kogumisega seonduvat direktiivi valguses mõnevõrra avanud 04.05.2017 lahendis kohtuasjas C-13/16 (Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvalde versus Rīgas pašvaldības SIA "Rīgas satiksme"). Selles otsuses märkis Euroopa Kohus, et direktiivi 95/46 artikli 7 punkt f näeb ette kolm kumulatiivset tingimust, mille täitmisel on isikuandmete töötlemine seaduslik: esiteks siis, kui töötlemine on vajalik vastutava töötleja või andmeid saava kolmanda isiku või kolmandate isikute õigustatud huvide elluviimiseks, teiseks on vajalik, et isikuandmete töötlemine toimuks õigustatud huvide elluviimiseks, ja kolmandaks võib seda teha tingimusel, et selliseid huve ei kaalu üles andmesubjekti kaitstavate põhiõiguste ja -vabadustega seotud huvid. Direktiivi kohaldamise ja andmete töötlemise osas on andmetöötlemise kontekstis koostatud ka põhjalik juhend (https://ec.europa.eu/justice/article-29/documentation/opinion-recommendation/files/2014/wp217_en.pdf). Kuigi juhend on

välja antud direktiivi alusel, on samad põhimõtted kohaldatavad ka isikuandmete kaitse määruse kohaldamise kontekstis, sest peamised põhimõtted ei ole muutunud. Isikuandmete kaitse üldmääruses on rõhutatud, et säte, mis võimaldaks kohtul andmeid välja nõuda ja edasi anda, peab sätestama väljanõudmise kindlad alused ja tingimused, et tagada kommentaatori isikuandmete kaitse ja õiguse eraelu puutumatus. Isikuandmete kaitse üldmääruse kohaselt peab selline siseriiklik regulatsioon, mis piirab andmesubjekti kaitset, olema selge ja täpne ning tasakaalustama kolmanda isiku ja andmesubjekti õigusi ning arvestama kõikide isikuandmete kaitse üldmäärusest tulenevate põhimõtete ja kohustustega (vt nt isikuandmete kaitse üldmääruse preambula p 41 ja 45).

18. Hiljutises (17.06.2021) lahendis leidis Euroopa Kohus kohtuasja C-597/19 (Mircom International Content Management & Consulting (M.I.C.M.) Limited versus Telenet BVBA) otsuse resolutsiooni punktis 3 järgmist. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määruse (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punkti f koostoimes Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatus kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatus ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ muudetud redaktsioonis), artikli 15 lõikega 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole põhimõtteliselt vastuolus esiteks intellektuaalomandi õiguste omaja ja kolmanda isiku poolt selle õiguste omaja nimel partnervõrgu (*peer-to-peer*) nende kasutajate IP-aadresside süstemaatiline salvestamine, kelle internetiühendust on väidetavalt kasutatud autoriõigusi rikkuvateks tegevusteks, ja teiseks nende kasutajate nimede ja aadresside edastamine vastavate õiguste omajale või kolmandale isikule, et nad saaksid esitada tsiviilkohtule nende kasutajate poolt väidetavalt põhjustatud kahju hüvitamise hagi, *kuid seda siiski tingimusel, et vastavate õiguste omaja või kolmanda isiku vastavad algatused ja nõuded on põhjendatud, proportsionaalsed ja need ei ole kuritarvituslikud ning nende õiguslik alus on riigisisene seadusandlik meede* direktiivi 2002/58 (direktiiviga 2009/136 muudetud redaktsioonis) artikli 15 lõike 1 tähenduses, millega piiratakse selle direktiivi (muudetud redaktsioonis) artiklites 5 ja 6 sätestatud eeskirjade ulatust.

19. Käesoleval ajal puudub tsiviilkohtumenetluses riigisisene seadusandlik meede isikuandmete kolmandale isikule välja andmiseks, mis võimaldaks esitada nende andmete kaudu tuvastatava füüsilise isiku vastu tsiviilõiguslikke nõudeid. . Samuti puuduvad täpsemad juhised ja võimalused hindamaks seda, kas andmete väljaandmist taotleval isikul on piisav õigustatud huvi andmeid töödelda. Täitmata on ka kolmas kriteerium – andmete saamise alus ei ole kuritarvituslik – hetkel ei ole võimalikud kuritarvitused seadusandlikul tasandil millegagi välistatud. Siinkohal on väga oluline, et kui kohus annab kolmandale isikule (avaldatajale) juurdepääsu teise isiku isikuandmetele, peab kohus (kui andmete avaldata) tagama, et andmeid kasutatakse legaalsel eesmärgidel ja neid kasutades/ ei tekitata kahju. Kohtu võimalused seda tagada peavad olema seaduses sätestatud.

20. Kohus leiab, et seaduses kindlaks määratud tingimuste ja menetluskorra puudumine ei saa anda kolmandale isikule ega avalikule võimule tsiviilkohtumenetluses laiemaid volitusi, kui on sätestatud isikuandmete töötlemisele süüteomenetluses. Euroopa Kohus selgitas 21.01.2020 kohtuasjas C-746/18 tehtud lahendis (H.K vs prokuratuur, Eesti Vabariik) süüteomenetluse kontekstis, et liikmesriigi õiguses tuleb kindlaks määrata tingimused, mille kohaselt peavad elektroonilise side teenuste osutajad andma liikmesriigi pädevatele asutustele juurdepääsu nende käsutuses olevatele andmetele. Proportsionaalsuse nõude järgimiseks peavad sellistes õigusnormides siiski olema ette nähtud selged ja täpsed reeglid, mis reguleerivad asjaomase meetme ulatust ja kohaldamist ning millega on kehtestatud

miinimumnõuded, millest tulenevalt on isikutel, kelle isikuandmetega on tegu, piisavad tagatised, mis võimaldavad neid andmeid kuritarvitamise ohu eest tõhusalt kaitsta. Need õigusnormid peavad olema riigisiseses õiguses õiguslikult siduvad ja eeskätt peab nendes olema märgitud, millistel asjaoludel ja tingimustel võib selliste andmete töötlemist ette nägeva meetme võtta, tagades seeläbi, et riive piirdub sellega, mis on rangelt vajalik (otsuse punkt 48 ja seal viidatud lahendid).

21. Sideandmete kogumise ja töötlemisega seonduvat süüteomenetluses on ka Riigikohus väga põhjalikult analüüsinud kriminaalasjas nr 1-16-6179 tehtud lahendis. Selles otsuses leidis Riigikohus siseriiklikku ja Euroopa Ühenduse õigust analüüsides ning võttes arvesse Euroopa Kohtu praktikat, et sideandmetele juurdepääsu võib võimaldada vaid raskete kuritegude puhul. Viimasteks luges Riigikohus viidatud otsuses esimese astme kuritegusid ning teise astme kuritegusid, mille sanktsioon näeb ette kuni 5-aastase vangistuse või mis on toime pandud sidevahendi kaudu. Riigikohus rõhutas, et kuriteo käsitamist raskena tuleb igal üksikjuhul eraldi põhjendada, nimetades need tegu või toimepanijat iseloomustavad tunnused, mis kaaluvad selles asjas üles sideandmete õigusvastasest säilitamisest ja nendele andmetele juurdepääsust tingitud eraelu puutumatus rikkumise (otsuse p 64).

22. Arvestades ülal märgitud seisukohti, on sedavõrd olulisem ka tsiviilkohtumenetluses täpsemalt reguleerida kohtu õigus selliseid andmeid koguda ja ka vastavad kriteeriumid, millistel juhtudel ja kuidas nende andmete kogumine ja avaldamine toimub. Hetkel on tekkinud olukord, kus kriminaalmenetluses on selliste andmete kogumise eelduseks raske kuriteo toimepanek, kuid tsiviilkohtumenetluses kogutakse samaväärseid andmeid olukorras, kus avaldaja leiab, et anonüümsed kommentaarid riivavad tema au ja väärikust.

23. Kaaludes andmesubjekti õigusi ja huve, märgib kohus, et PS § 26 esimese lause kohaselt on andmesubjekti õigus perekonna- ja eraelu puutumatusle põhiseaduslik väärtus. PS § 26 teise lause kohaselt ei tohi riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Põhiseaduses on seega sätestatud kvalifitseeritud seadusereservatsioon, mis lubab eraelu riivata üksnes seadusega või seaduse alusel ja korras ning § 26 teises lauses kindlaks määratud põhjustel. Seega tuleneb ka riigisisese õigusest, et riigiasutus ei saa koguda ja töödelda andmesubjekti andmeid ilma seadusliku aluseta.

24. Avaldaja õiguste osas märgib kohus, et PS § 15 lg-st 1 tulenevalt on igapäev õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Riigikohus on selgitanud, et põhiseaduse §-des 13, 14 ja 15 ettenähtud õigus kohtulikule kaitsele hõlmab nii isiku õigust esitada õiguste ja vabaduste rikkumise korral kaebus kohtule kui ka riigi kohustust luua põhiõiguste kaitseks kohane kohtumenetlus, mis on õiglane ja tagab isiku õiguste tõhusa kaitse (Riigikohtu Üldkogu 16.05.2008 otsus asjas nr 3-1-1-88-07, p 41). Samuti on Riigikohus leidnud, et põhiseadus ei anna alust järelduseks, et Eesti õiguskorras on subjektiivseid õigusi, mille kohtulik kaitse on põhimõtteliselt välistatud (Riigikohtu halduskolleegiumi 21.02.2002 määrus asjas nr 3-3-1-2-02, p 1). Samas puuduvad Eesti õiguses normid, mis võimaldavad tsiviilõiguslike nõuete puhul kostjat kindlaks teha. Seega on Eesti õiguskorras tekkinud situatsioon, kus ühelt poolt on isikul õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse, kuid normid kostjate (nt anonüümsete netikommentaari puhul) kindlaks tegemiseks puuduvad. Kohus rõhutab veelkord isikuandmete kaitse üldmäärusest ja Euroopa Kohtu praktikast tulenevaid seisukohti, mille kohaselt peavad sellistes õigusnormides siiski olema ette nähtud selged ja täpsed reeglid, mis reguleerivad asjaomase meetme ulatust ja kohaldamist ning millega on kehtestatud miinimumnõuded, millest tulenevalt on isikutel, kelle isikuandmetega on tegu, piisavad tagatised, mis võimaldavad neid andmeid kuritarvitamise ohu eest tõhusalt kaitsta..

Eeltoodust tulenevalt ei ole avaldust isikuandmete väljanõudmiseks füüsilise isiku tuvastamiseks võimalik rahuldada ühelgi õiguslikul alusel ja avalduse menetlusse võtmisest tuleb TsMS § 371 lg 2 p 2 alusel keelduda. Kui kohus keeldub avaldust menetlusse võtmast ja tagastab selle määrusega, loetakse, et avaldust ei ole esitatud ja et avaldust ei ole olnud kohtu menetluses (TsMS § 372 lg 6).

25. Olukorras, kus kohus leiab, et seadusandja ei ole loonud põhiõiguse kaitsmiseks vajalikku menetluskorda, on kohtul võimalik tunnistada isiku õiguste kaitset võimaldava menetluse puudumine põhiseadusvastaseks. Kohus leiab, et kostja isiku tuvastamist võimaldavate andmete kogumise regulatsiooni puudumine Eesti siseriiklikus õiguses on põhiseadusega vastuolus, kuivõrd ei võimalda isikutel kaitsta enda õigust aule ja heale nimele (PS § 17). Selliste normide kehtestamata jätmise tõttu on internetis (anonüümselt) avaldatud väidete ja väärtushinnangute objektiks oleva isiku (käesolevas asjas avaldaja) õiguste ja nende kaitse ulatus ebaselge ning seesama ebaselgus tekitab riive selle isiku õigustele. Antud juhul on seadusandja aktide andmata jätmisel rikkunud PS §-e 13 ja 14, mille tulemusena on rikutud kaebaja inimväärikust (PS § 10) ja eraelu puutumatust (PS § 26) ning õigust pöörduda enda rikutud õiguste kaitseks kohtusse (PS § 15). Kohus tunnistab õigusloova akti andmata jätmise PS-ga vastuolus olevaks.

26. Täiendavalt märgib kohus, et kui Riigikohus peaks põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse käigus siiski leidma, et Eesti siseriiklik õigus (st TsMS § 244) võimaldab eeltõendamismenetluse kaudu kostja tuvastamist, vajavad lahendamist mitmed menetluslikud küsimused. TsMS § 248 lg-s 2 on sätestatud, et kui eeltõendamismenetlus algatatakse taotluse alusel, milles vastaspoolt ei ole märgitud, võib kohus määrata tulevase vastaspoole esindajaks eeltõendamismenetluses advokaadi, kes kaitseb tulevase vastaspoole huve tõendite kogumise juures. Advokaadi tasu ja kulud mõistab kohus riigi õigusabi seaduses ettenähtud ulatuses määrusega välja avaldajalt ja võib kohustada avaldajat enne eeltõendamismenetluse alustamist tasuma selleks ettenähtud kontole mõistliku ettemakse. Ettemakse tasumata jätmise korral võib jätta eeltõendamismenetluse algatamata. Praktika selle sätte rakendamisel on nii esimese kui ka teise astme kohtutes väga erinev. Valdavas osas eeltõendamismenetluse sätete alusel läbiviidud menetlustes ei ole tulevasele vastaspoolele esindajat kohtu poolt määratud. Samas on kohtu koosseise, kes on pidanud vajalikuks määrata esindaja ja nõuda ka vastavate kulude ettemaksu. Kohtupraktika selles küsimuses vajab ühtlustamist ja Riigikohtu suuniseid.

27. Täiendavalt (kui jaatada, et eeltõendamismenetluse kaudu kostja tuvastamine on üldse lubatav) tekib küsimus, kas juba eeltõendamismenetluses tuleks hinnata avalduse aluseks oleva teabe (nt kommentaaride) au teotavat iseloomu ja suunatust konkreetse avaldaja vastu. Olemasoleva kohtupraktika analüüs näitab, et valdaval osal juhtudest seda ei tehta ja nõutakse välja andmed kõigi kommentaatorite osas (olenemata kommentaari sisust). Samas on ka teistsugust praktikat, nt Tallinna Ringkonnakohtu määrus tsiviilasjas nr 2-19-12734), kus esimese astme kohus hindas kommentaare eeltõendamismenetluse raames ka sisuliselt ja keeldus osaliselt avalduse menetlemisest, tuginedes kommentaaride sisule. Ringkonnakohus leidis, et maakohus toimis õigesti: „Arvestades isikuandmete kaitse põhimõtteid ning asjaolu, et eeltõendamismenetluse raames kogutakse tõendeid järgnevas põhimenetluses esitamiseks, siis on eeltõendamismenetluse algatamise otsustamisel põhjendatud hinnata tulevikus esitatava hagi perspektiivikust ning lähtuda seejuures TsMS § 371 lg-s 2 välja toodud põhimõtetest.“. Tekkinud olukorras (eriti arvestades ringkonnakohtutest tulevaid väga erinevaid lahendeid) on vajalik, et Riigikohus avaldaks antud küsimuses enda seisukoha, et tagada kohtute praktika ühtlustamine.

28. Selgemat regulatsiooni seadusandjalt või juhiseid Riigikohtult vajab ka see, kuidas peab kohus andmesubjekti teavitama tema andmete kogumisest ja avaldamisest. Juhul, kui kohus isiku andmeid kogub ja need kolmandale isikule avaldab, tuleb isikuandmete kaitse

üldmääruse kohaselt (artikkel 12) subjekti sellest nõuetekohaselt teavitada. Käesoleva ajani ei ole kohtud seda kohustust (vähemasti enamikel juhtudel) täitnud. Ilmselt muu hulgas põhjusel, et puudub selge regulatsioon, kes ja kuidas subjekti tema andmete kogumisest teavitab.

/.../

29. /.../.

30. /.../.

Määruse edastamine Riigikohtule

31. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 9 lg 1 sätestab, et kui esimese või teise astme kohus on kohtuasja lahendamisel tunnistanud õigustloova akti andmata jätmise PS-ga vastuolus olevaks, edastab ta vastava otsuse Riigikohtule. PSJKS § 2 p 1 alusel saab õigustloova akti andmata jätmise vastavust põhiseadusele kontrollida üksnes Riigikohus. Seega lahendab maakohus antud juhul avalduse küll lõpuni, kuid saadab otsuse Riigikohtule põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse läbiviimiseks.

/allkirjastatud digitaalselt/

Merit Helm
kohtunik